

Posudek diplomové práce

Bc. Miloslavy Jochmanové na téma:
“Rodiče dětí se zdravotním postižením v pastorační péči”

Autorka diplomové práce si zvolila téma, které je jí blízké vzhledem k mnoha osobním zkušenostem se zdravotními problémy a zdravotním postižením (ZP). Celá práce díky tomu vykazuje rys autentičnosti, vzhledu do problematiky a cílevědomého hledání vhodných řešení. Ačkoli svým názvem spadá do oblasti poimeniky, ve skutečnosti se její hlavní zacílení týká pastorační dimenze bohoslužby, a tak se významně překrývá s oblastí liturgiky.

Práce je poměrně podrobně strukturována: vedle úvodu a závěru obsahuje čtrnáct kapitol, seznam literatury a přílohu s informovaným souhlasem. Práci lze rozčlenit na tři bloky, které pojednávají: (1) historické, sociální a teologické předpoklady (kap. 1-5), (2) současnou situaci rodičů dětí se zdravotním postižením (kap. 6-8) a (3) bohoslužbu jako prostor pro pastorační doprovázení rodičů dětí se ZP (kap. 9-14).

V prvním bloku se autorka nejprve zabývá vymezením pojmu pastorační péče. Vychází z širokého vymezení pastorační péče, která je pojata jako nedílná dimenze všech činností církve; od takto široce definované pastorační péče pak odlišuje pastorační péči v mezních situacích a pastorační poradenství. Vhodné místo pro pastorační péči rodičů dětí se zdravotním postižením nachází v bohoslužebném shromáždění církve.

V další kapitole přibližuje několik přístupů k postiženým a jejich rodičům, předně přístup spatřující kauzální souvislost mezi ZP a hříchem, dále přístup odvozující potřebu péče o postižené ze soucitu a nakonec přístup vycházející z perspektivy Božího království, v němž je vztah mezi zdravými a postiženými zbaven dominance či závislosti a ukazuje se jako rovný.

Z oblasti sociální péče o zdravotně postižené zmiňuje současný trend preferovat péči komunitní před péčí institucionální, která svádí „k negativnímu vidění člověka s postižením jako neplnohodnotného a neschopného být integrován ve společnosti“ (s. 42). Kriticky však upozorňuje na nevýhodu snahy o začlenění postižených do společnosti v případech, kdy „plošné plány integrace, jako například rušení speciálních škol, protiřečí [...] individuální volbě, která je principem transformace“ (s. 32).

Poměrně obsáhle se autorka věnuje současným teologickým přístupům k problematice ZP v anglosaské oblasti. Na základě textů skotského praktického teologa Johna Swintona (School of Divinity, University Aberdeen) a zakládající členky skupiny “Religion and Disability Studies” na *Academy of Religion* v USA Debory Creamer představuje východiska a základní rysy „teologie postižení“. Ta obvykle vychází buď z hodnoty osvobození, anebo z hodnoty vzájemnosti a zranitelnosti (s. 34nn) a vede k přehodnocení představ o Bohu, o zdravotně postižených a člověku vůbec a ke konkrétním změnám v církvi. Pro její obraz Boha je určující, že Bůh je přístupný pro všechny bez rozdílu (s. 35), že sám má zkušenost se ZP ve svém ukřižovaném Synu (s. 36) a že se kvůli člověku stává nedokonalým (s. 38n); zdravotně postižení jsou vnímáni jako ztělesnění lidské zranitelnosti a závislosti na Bohu (s. 37n) či jako obraz Boha, který se stává nedokonalým (s. 38); pro církve se vyvozuje výzva odstranit bariéry vně i uvnitř, tak aby se ZP mohli plně začlenit do života sborů (s. 35).

Kriticky se autorka vyrovnává s koncepty teologie uzdravování, jejímž proponentem je např. duchovní otec hnutí Víry Kenneth E. Hagin či švédský zakladatel charismatické církve Slovo života Ulf Ekman (43n). Poukazuje na negativní důsledky, které jejich nauky o provázanosti víry a uzdravení zanechaly na ZP, kteří se neuzdravili, a sama se přiklání k diferencovanějšímu pohledu na vztah mezi vírou a uzdravením (s. 45n).

Ve druhém bloku autorka obecně popisuje situaci rodičů dětí se ZP, proces jejich vyrovnávání se s diagnózou dítěte a kritická období v jejich životním cyklu. Poté předkládá vlastní kvalitativní výzkum formou tří konkrétních příběhů rodin s dětmi se ZP a nakonec závěry kvantitativních výzkumů americké lékařky Lindy Treloar a dalších badatelů.

Ve třetím bloku autorka pojednává o bohoslužbě, a to nejprve obecně, poté zkoumá možnosti pastoračního doprovázení a podpory rodičů postižených dětí v rámci jednotlivých bohoslužebných komponent. Ze svého zkoumání vyvozuje množství konkrétních doporučení pro kázání („povzbudit společenství k podpoře“, „hovořit o sounáležitosti“, „dát prostor pro nalézání smyslu, [...] pro útěchu, milosrdenství, odpuštění a naději“, „podporovat osobní zbožnost a naslouchání Bohu“, „věnovat se tématu zdraví a nemoci“ [s. 65-67]), dále pro vysluhování svátosti večeře Páně (promyšlet „možnost účasti lidí s mentálním postižením na večeři Páně“ [s. 72]), pro modlitbu („využívat pastoračního potenciálu žalmů jako modlitby“; „zařazovat přímluvnou modlitbu za rodiče dětí se ZP do bohoslužeb“ [s. 84]; pro písně (výběr má sledovat pastorační účinek na rodiče dětí se ZP) a pro koinónii (v rámci ohlášek „využívat metody ‚svědectví‘“ rodičů dětí se ZP, informovat o jejich potřebách a podílet se na zajištění těchto potřeb, jako je bezbariérový přístup, péče o děti a společné sdílení po bohoslužbách [s. 85]). Vůči modlitbám za uzdravení postižených zaujímá s odkazem na praxi v komunitách Archa, kde se za uzdravení postižených nemodlí, spíše zdrženlivý postoj (s. 76 a 90). V závěru ještě některá doporučení znovu zdůrazňuje (s. 89).

Je pozitivní, že autorka reflektuje svůj postup (s. 9n, 88), je schopná popsat různé teologické pozice a zaujmout vlastní stanovisko. Čerpá nejen z české, ale také z anglicky psané literatury. Píše kultivovaným jazykem, jen občas se objevují stylisticky méně obratná slovní spojení (např.: „Pole ohledně pojetí pastorační práce...“ s. 13; „vzkříšený Pán, který křesťany svou láskou nutí“ s. 16; „křesťanská komunita je o životě v církevním společenství“, s. 25). U některých specifických označení (např. komunita Archa, *Disability Studies*) či u hojně citovaných autorů (Swinton, Creamer ad.) postrádám alespoň jejich stručné historické či biografické přiblížení. Větší přehlednosti práce by prospělo, kdyby autorka vyznačila logické rozčlenění práce na tři části také přímo v její struktuře.

V průběhu celé práce má autorka na zřeteli cíl, který si vytyčila v úvodu: „zjistit, jak propojenost bohoslužby a pastorační péče může podpořit rodiče dětí se ZP“ (s. 9), a průběžně reflektuje přínos pojednané problematiky pro své hlavní téma. Lze říci, že tento cíl v práci dostatečně naplnila. Přesto bych ráda uvedla dvě teologické připomínky.

V kapitole 10.3. „Témata pro pastorační motiv kázání“ působí trochu jednostranně tvrzení, že „námětem pro kázané slovo v dnešní době mohou být myšlenky autorů teologie postižení“ a že „témata pro službu kázání, která mohou přispět ke stabilizaci života rodičů dětí se ZP a posílení víry, lze čerpat z příběhů rodičů a podkladů literatury a z výzkumu Treloar“ (s. 64). Zde by bylo vhodné výslovně uvést, že důležitým zdrojem pro pastorační motivy kázání ve vztahu k rodičům dětí se ZP může být také Písmo (konkrétně jaké typy biblických textů, proč, příp. jaké ne - na jiném místě se autorka zmiňuje o „opresivním působení četby zázraků“, s. 46). Tím ovšem nemíním, že by autorka o tomto ústředním zdroji útěchy nevěděla, sama k biblickým textům ve své práci na mnoha místech odkazuje.

Druhá připomínka se týká kap. 10.4. „Večeře Páně“, v níž se autorka kriticky vyjadřuje k praxi některých církevních společenství nepřipouštět mentálně postižené (dále MP) k večeři Páně, pokouší se popsat příčiny této praxe a současně zdůvodnit, proč by mělo dojít ke změně. Kapitola začíná slovy: „Účast na plné bohoslužbě s eucharistií mají jen pokřtění. Taková norma znemožňuje MP křest, a tedy i účast na večeři Páně.“ Z těchto slov však není zcela jasné, jakou normu znemožňující MP křest a tak i účast na večeři Páně má autorka na mysli. Mínil zde snad důraz mnoha protestantských církví na spojení křtu s vírou? (Blíže by se k tomu autorka mohla vyjádřit při obhajobě práce.)

Osobně se domnívám, že jako je možné křtít nemluvnata, tak je možné křtít mentálně postižené děti rodičů, kteří o to požádají. Tento křest lze chápat stejně jako u malých dětí jako mocné znamení Boží milosti, která se nabízí všem lidem bez rozdílu a bez ohledu na jejich věk a výkon.¹ Stůl Páně by pak měl být přístupný všem pokřtěným, tedy i *pokřtěným* MP. (Nevidím důvod, proč by se v případě MP nemělo přihlížet k tomu, zda jsou pokřtěni, a tudíž i členy nějaké církve, když stejná podmínka platí i pro mentálně nepostižené. Zavedením praxe vysluhování VP nepokřtěným by docházelo k marginalizaci svátosti křtu.) Kdy k připuštění ke stolu Páně u MP dětí dojde, je již další otázkou.

Autorka jinak správně poukazuje na odlišnou situaci dětí zdravých a mentálně postižených, které nemají vyhlídku na vlastní vyjádření víry, jež bývá v mnoha protestantských církvích chápáno jako předpoklad připuštění k večeři Páně (s. 68). Proto se pokouší předložit argumenty, proč by MP měli být k VP připouštěni, přestože nesplňují požadavky kladené na ně přijímající církevními řády. Jako argumenty uvádí v návaznosti na T. Rogerse, že "lidé s mentálním postižením potřebují celkové přijetí" (s. 69) či v návaznosti na M. Vágnerovou, že mají své fyzické, psychické, duchovní a sociální potřeby, které se při VP mohou naplňovat (s. 70n). V této souvislosti by bylo možné doplnit analogii s vysluhováním VP těžce nemocným a umírajícím, kteří v dané situaci také často nejsou schopni mentálně plně uchopit význam svátosti, a přesto se jim svátost podává bez jakéhokoli zpochybnování.

Diplomová práce Miloslavy Jochmanové je přínosnou sondou do současné problematiky pastoračního přístupu k dětem se ZP a jejich rodičům v prostředí církve. Zasaduje se o přístup k lidem se ZP založený na hodnotě rovnosti před Bohem a o odstranění bariér v myšlení a jednání jednotlivců i církví.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení písmenem A.

V Praze, 1. září 2013

Tabita Landová, Th.D.

Otázky k diskuzi při obhajobě:

1. Máte nějaké konkrétní zkušenosti s odmítáním křtu a večeře Páně v případě lidí s MP v některém církevním společenství? Pokud ano, mohla byste pohovořit o tom, z jakých důvodů k tomu došlo popř. dochází?
2. Máte zkušenosti s tím, že lidé s MP jsou v církvi ke svátostem připouštěni?

¹ Doporučuji v této souvislosti text německé teoložky Ulrike Kahle, která se problematikou křtu mentálně postižených podrobně zabývá („Taufe von Menschen mit einer geistigen Behinderung“, in: Gerhard Mellinghoff (ed.), *Die Taufe: Entwürfe, Erfahrungen, Predigten, Gebete*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1994, 72-82.). Podle ní „křest ozřejmuje, že člověk má svou hodnotu, protože je člověk, a že se nepoměřuje podle podaných výkonů. Duševní a /nebo tělesné postižení člověka proto nemůže být překážkou pro křest.“ (Kahle, s. 72.) Ani u mentálně postižených (dospělých) podle této autorky není třeba rezignovat na předkřestní přípravu. V knize předkládá podrobné návody k přípravě na křest, která probíhá s ohledem na povahu a míru postižení, a také několik ukázek lutersky orientované křestní liturgie. Při přípravě klade důraz na to, aby vždy byla zachována shodná struktura výukové hodiny; v rámci přípravy se pak uplatňuje především zpěv písní a „akční část“ (smyslová zkušenost s vodou, běžné činnosti spojené s vodou, seznámení s křestním náčiním, nácvik křestního obřadu).

